

BUITEN

26^E JAARGANG N^O. 40

ZATERDAG 1 OCTOBER 1932

DE CITADEL EN DE MOHAMMED ALI-MOSKEE TE CAIRO

Redactie: *Mr. P. J. A. BOOT*

INHOUD:

DE CITADEL EN DE MOHAMMED ALI-MOSKEE TE CAÏRO (ILL.)	BLZ. 469
DE DEUR VAN DE HUT, DOOR CHARLES G. D. ROBERTS (I)	BLZ. 470
BOOMENVEREERING IN DUITSCHLAND, DOOR D. R. ASSISI, DE STAD VAN DEN HEILIGEN FRANCISCUS (GEÏLL.), (SLOT), DOOR H. V. D. M.	BLZ. 472—474
LIMBURGSCH BOERDERIJEN (GEÏLL.), (SLOT), DOOR MR. E. FRANQUINET	BLZ. 474—476
ITALIAANSCH AARDEWERK (GEÏLL.), DOOR MATTY VIGELIUS	BLZ. 476—478
DE MARKTEN VAN PARIJS (GEÏLL.), DOOR H. VAN LOON	BLZ. 478—480
BILLBERGIA NUTANS (EEN GEMAKKELIJK IN DE KAMER TE KWEEKEN BROMELIACAE) (GEÏLL.), DOOR L. SPRUIT	BLZ. 480
LAMA-TEMPEL TE JEHOE IN MANDSJOERIJSCH (BINNEN)-MONGOLIË (ILL.)	BLZ. 480

*Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74-76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.*

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

De deur van de hut

DOOR CHARLES G. D. ROBERTS

WAT de provinciale weg genoemd werd, was — ofschon in den winter een weg van beteekenis voor de sleden van reizigers en voor houtvervoer — in den zomer niet veel meer dan een breed, rechtlijnig pad waar gras en wilde bloemen ongestoord in de voren groeiden. Op het tijdstip waarop ons verhaal begint, in de late, vochtige lente van het Noorden, was het een afmattende strook bobbels en moddergaten, welke laatste verergerd werden door een beenen-brekende rij van half verrotte palen, die dwars over den weg lagen. Toch was het mooi op zijn eigen eenzame, vale, aandoenlijke manier, want de heuveltjes — voor zoover zij droog waren — begonnen al zacht blauw getint te worden door de eerste viooltjes; de kanten waren hier en daar versierd door den schuwen bloesem van de winde, van wilde viooltjes en trepatica; terwijl tusschen de dichte rijen der donkere pijnboomen hier en daar witte berken en populieren groeiden, waarop het eerste teere groen zijn waas verspreidde.

Aan het slanke meisje, dat met haar bundeltje in de hand en met rokken tot halverwege de knieën opgespeeld voorzichtig haar weg zocht over dit moeilijk begaanbare pad, gaf de wildheid van dit tooneel — dat mengsel van ruwheid en fijnheid — een gevoel, dat zij moeilijk kon ontleden. Het zachte, teere blauw der viooltjes, het lichte groen in de hooge toppen der berken zooals het zich afteekende tegen de wazige lucht, de plechtigheid der donkere, opeengepakte pijnboomen — dit alles was in haar oogen mooier dan iemand onder woorden kon brengen, doch het gaf haar een gevoel van hartzeer, dat na verwant was aan heimwee. Zij vond dit onbegrijpelijk, daar zij, om zoo te zeggen, al thuis was. In deze eigenaardige wildernis was zij geboren en getogen, van dit soort kille, etherische, eenzame lentes waren al haar jeugdherinneringen vervuld. En zij naderde — zij kon er niet verder dan twaalf mijl van verwijderd zijn — het tehuis harer kindsheid, de grauwe hut aan den rand van de afgelegen, winderige nederzetting Stony Brook ¹⁾.

Gedurende de laatste drie jaren — het waren er nu al bijna vier — was Sissy Bembridge weg geweest van dit ruwe tehuis, hard werkend en iedere cent van haar loon opsparend, in de groote schoenfabriek te Beavertown bij de zee. Plotseling teruggeroepen door de tijding, dat haar moeder ziek was, was zij dadelijk teruggekomen met den trein tot het punt waar de zijlijn ophield en had toen geprobeerd een voertuig te vinden,

¹⁾ Steenachtige beek.

dat haar langs den hoofdweg naar Stony Brook zou brengen. Er was geen voertuig te krijgen, voor geen geld of goede woorden. Te veel in spanning om te wachten en in vol vertrouwen op haar jeugdige kracht, had ze haar bagage achtergelaten, een paar toiletbenodigheden en wat eetwaren in een klein bundeltje gepakt en was op stap gegaan langs het korte pad van den ouden provincialen weg. Doof voor alle waarschuwingen, had zij er op gerekend Stony Brook vóór het vallen van den avond te bereiken. Bovendien — ofschon zij voor zich zelf niet wou erkennen, dat die overweging eenig gewicht in de schaal had gelegd, nu al haar gedachten op de ziekte van haar moeder waren gericht — wist zij, dat Connor's mannen de houtvloten door den Ottanoonsis dreven en nu juist op het punt zouden zijn waar de weg uitliep op de rivier. Mike Farrell zou bij die ploeg zijn en als zij hem toevallig zou ontmoeten en hem kon vertellen, dat zij weer thuis was — nu ja, dan kon niemand daar eenig kwaad in zien.

Uren lang zwoegde het meisje voort, voorzichtig haar weg zoekend, dan links dan rechts van het karrespoor en vaak verplicht stil te staan en een stuk van den houten balken-weg te herstellen voor ze over een extra slecht eind moeras heen kon komen. Haar dikke schoenen en zware wollen kousen waren doorweekt van het ijskoude water, maar zij was sterk en kernegezond en zij voelde kou noch vermoeienis. Niettegenstaande den angst voor haar moeder, werd haar aandacht geheel in beslag genomen door de oude, bekende atmosfeer der wildernis, de betcoverende kleuren, de frissche, vage en toch doordringende geuren. Daardoor bemerkte zij eerst laat in den middag, dat zij niet veel meer dan de helft van den weg, dien zij moest gaan, had afgelegd. De moeite om vooruit te komen en de abominabele toestand waarin de weg zich bevond, hadden al haar berekeningen in de war gestuurd. Dit bewustzijn drong zóó plotseling tot haar door, dat zij verschrikt bleef staan en haar pakje haar bijna uit de hand viel. Als het zoo doorging, zou zij den heelen nacht in het bosch moeten doorbrengen, want het was onmogelijk in het donker door de talloze modderpoelen te waden. Ofschon ze te midden der oerwouden was opgegroeid, had zij nog nooit een nacht in de vrije natuur doorgebracht, alleen met de groote bocmen en de geheimzinnige stilte van den nacht. Voor den eersten keer wierp zij een angstigen blik door de eindeloze schaduw-rijen der pijnboomen. Zonder verder acht te slaan op de viooltjes, het licht-groen der berken of de ijle lentegeuren, draafde zij zoo haastig voort, dat zij alras gedwongen was te blijven stilstaan om op adem te komen. Het beste waar ze op kon hopen, was, dat zij den oever der rivier zou bereiken en misschien het kamp der houtvlotters kon vinden vóór de duisternis inviel. Nu voelde zij eerst hoe koud zij was, hoe vermoeid, hoe nietig en hoe erg alleen.

Toch was zij in werkelijkheid heelemaal niet zoo alleen, als zij zich verbeeldde. Al meer dan een half uur lang had zij zeer vreemdsocrtig gezelschap gehad.

Parallel met den weg loopend, maar op een afstand en verbergen in de schaduw, liep een reusachtige, magere zwarte beer. Niettegenstaande zijn cmvang, liep hij zoo geruischloos als een wilde kat, die om een open ruimte cirkelt en van tijd tot tijd ging hij rechtop zitten, onbewegelijk als een bocmstronk, om scherp te luisteren en de lucht door zijn gevoelige neusgaten op te snuiven. Doch zijn kleine, rood-cmrande, woeste oogjes verlieten nooit langer dan enkele seconden de gestalte van het meisje.

Voor beren was dit het jaargetijde van den honger, het seizoen dat er weinig wortels en geen vruchten waren, weinig larven en bijna geen honig. De zwarte beer houdt veel meer van zoetigheden en boschbessen dan van eenig dierlijk voedsel, hoe lekker ook. En voor menschevleesch is hij bang, of walgt hij zoozeer, dat hij het slechts in de uiterste noodzaak als een voedingsmiddel beschouwt. Maar deze beer vond, dat hij in de uiterste noodzaak verkeerde. In zijn — hierdoor vooringencmen — oogen, leek het lichaam van de frissche, jeugdige Sissy Bembridge, zooals ze daar voorzichtig haar weg zocht, een lekker hapje. Een meisje was iets, dat hij nog nooit geproefd had en ze kon eetbaar zijn. Doch anderzijds behoorde dit onschadelijke en weerloos-uitziende schepsel ongetwijfeld tot het genus „Mensch”, iets wat zijn reukergaan hem met absolute zekerheid vertelde. Hoe klein ook, bestond dus de mogelijkheid, dat ze heel gevaarlijk was en dat zelfs plotseling met hevige geraas een vlam uit haar kon schieten. Hij vreesde zich aan haar te vertoonen, maar zijn honger, gevcegd bij zijn nieuwsgierigheid, deden hem haar spoor volgen, misschien

in de hoop, dat zij op het pad dood zou vallen, zoodat hij haar veilig kon naderen en proeven.

Intusschen werd het meisje, onder den invloed van haar vermoeienis en wankelmoedigheid, steeds meer bevreesd. Zij vertelde zichzelf onophoudelijk, dat zij niets te vreezen had, want dat geen der in 't wild levende bewoners van deze New Brunswick-boschen het zou wagen een menschelijk wezen aan te vallen. Niettemin betrapte zij er zichzelf telkens op, dat zij angstig achter zich keek, terwijl de schaduwen langer en dieper werden en de geheele wildernis een donker-violette tint kreeg. Uit de natte plassen begon het klamme, melancholieke kwaken der kikvorschen op te stijgen, als de stem der eenzaamheid zelve en dat doffe, sombere geluid drong de tranen in haar oogen, die zacht langs haar wangen neerdruppelden. Toen ze dat bemerkte, schudde zij vol verontwaardiging het hoofd, zette zich in postuur, stampte op den grond en vervolgde haastig haar weg met het vaste voornemen, zich door het invallen van de duisternis niet zwak te laten maken. En ginder in de schaduw der pijnboomen sloop de beer wat dichterbij, aangemoedigd door het tanen van het daglicht.

Juist toen het zoo donker werd, dat zij slechts met moeite haar weg kon vinden tusschen de plassen en de modderpoelen, bespeurde zij tot haar groote verlichting in de verte het dak van een hut, die op zij van den weg op een kleine verhevenheid stond. In haar haast om deze te bereiken, zette zij het op een drafje, bereikte de deur en bonsde er buiten adem op. Doch er brandde geen licht voor het venster. Met diepe teleurstelling moest zij tot de erkenning komen, dat de hut leeg was — dat het niet anders was dan een verlaten houthakkers-kamp. Toen, als in antwoord op haar luid geklop, viel de deur langzaam open en liet de zwarte duisternis daarbinnen zien. De deur was slechts dichtgeduwd, doch niet gegrendeld geweest. Met een kreet van schrik sprong zij achteruit; zij kreeg kippevel bij het zien van die verlatenheid. Doch alras werd zij zichzelf weer meester en bedacht, dat hier in ieder geval beschutting en beveiliging voor den nacht was, oneindig ver te verkiezen boven het doornat slapen onder een druipenden boom.

Zij kon het echter niet over zich verkrijgen om tastend haar weg te zoeken in het diepe duister daarbinnen. Zij deed een paar stappen naar binnen, maakte gejaagd haar pakje los en haalde er een doosje lucifers uit. Zij streek een ervan aan, beschutte de vlam met haar hand, sloop voorzichtig nader en loerde speurend naar binnen. Bij het kleine vlammetje leek het daar warm en gezellig. Zij ging terug om haar pakje te halen en sloot de deur. Toen haalde zij diep adem en voelde zich beter. Het kamp was klein, maar droog en hecht gebouwd. Het was heelemaal leeg op een rij kooien na langs een der muren en een aantal verroeste einden kachelpijp die over den vloer verspreid lagen. Den eenen lucifer na den anderen aanstrijkend, zocht zij overal in 't rond naar iets, dat als brandstof kon dienen, want zij verlangde innig naar de warmte, zoowel als naar de gezelligheid van een vlamvend houtvuur.

Er was echter niets anders dan een paar handenvol fijne, droge dennentwijgen, die in een der kooien waren blijven liggen. Zij wist dat dit goedje onmiddellijk zou opvlammen en in enkele minuten weer uitdooven. Zij besloot naar buiten te gaan en in de vochtige duisternis een hoeveelheid doode takken bijeen te rapen, ofschoon ze zich bewust werd van een kinderachtigen tegenzin om weer in de stille eenzaamheid terug te keeren. Bijna aarzelend lichtte zij de zware klink op en opende de deur een eindje. Maar dadelijk sloeg zij met een hijgenden zucht de deur weer dicht en leunde met sidderende knieën tegen den post. Vlak voor haar, op nog geen twintig voet van haar af, zwart en groot tegen den grauwen achtergrond van de open ruimte, had zij den rondsluipenden beer bemerkt.

Binnen enkele seconden was zij van den schrik bekomen, vond tastend haar weg naar de bank en ging zoo zitten, dat zij het oog kon houden op de beide vensters. De ramen waren klein — zoo klein, dat ze er zeker van was, dat geen monster, zooals zij het zoeven had gezien, met mogelijkheid zijn lichaam er doorheen kon wringen. Maar zij wachtte in angstige spanning af, ieder oogenblik verwachtend, dat een reusachtige, vage kop een der beide ramen zou verduisteren en haar zou beloeren. Zij voelde, dat zij zijn oogen zou kunnen zien door hun eigen schittering en zij raapte al haar moed bijeen om niet te gillen als ze zouden verschijnen. Voorloopig gebeurde er echter niets van dien aard en bleef het flauwe schijnsel door de ruiten schemeren.

Na wat haar een uur van ademloos wachten toescheen,

hoorde zij een geluid alsof iets zachtjes langs de balken van den achterwand wreef. Snel draaide zij zich om en staarde ingespannen naar de plek waar het geluid vandaan kwam. Maar natuurlijk heerschte daar volkomen duisternis. En het was haar onmogelijk langer dan enkele seconden haar oogen af te wenden van de ramen, die een noodlottige aantrekkingskracht op haar schenen uit te oefenen. (Slot volgt)

Boomenvereering in Duitschland

REEDS in het verste verleden werden in Duitschland boomen vereerd. De oude Germanen stonden veel dichter bij de natuur dan de meeste menschen van heden. Vooral voelden zij zich innig verbonden met de reusachtige boomen hunner wouden. De linde was de boom, die door hen het diepst werd vereerd. In het ruischen van haar bladeren meende men voorspellingen van de beschermende geesten, die met voorliefde in bocmen huisden, te kunnen vernemen. Voor deze geesten bouwde men altaren, men bracht hun offers en aanbad hen. ☞ Deze vereering der boomen is in katholieke streken tot heden behouden gebleven. Zoo vindt men in Beieren nog talrijke gemeenten, waar „heilige” boomen staan, waarbij eenvoudige menschen hun gebeden kmen uitspreken. In de middeleeuwen heeft de geestelijkheid den heidenschen oorsprong van deze gebruiken trachten te verbergen door aan deze bocmen afbeeldingen van Heiligen op te hangen. Ook werden vaak kapellen in de nabijheid der bocmen opgericht, zoo, onder andere te Puch bij München, waar de meer dan duizendjarige Edigna-linde staat, een doel der bedevaartgangers uit de gansche streek. ☞ Een heilige linde, die men, daar zij geweldig hoog is, zelfs van de Zugspitze kan waarnemen, bevindt zich ook op het in het Staffelmeeer nabij Murnau (op de lijn naar Oberammergau) gelegen eiland Woerth. Bij deze linde verheft zich eveneens een kapel, waar volgens de sage ontelbare geraamten begraven liggen, die vermoedelijk dagteekenen uit den tijd van den inval der Hongaren in Beieren. Beweerd wordt, dat, als de storm loeit, een ruiter zonder hoofd, die op een wit paard zit, uit het meer opstijgt om de dodden te bezoeken. Bij opgravingen heeft men in deze streek inderdaad talrijke geraamten gevonden, alsook brnzen munten uit den tijd der Romeinsche keizers. ☞ Hoe groot de liefde van de bevolking voor deze eerbiedwaardige linde is, blijkt wel hieruit: Op zekeren dag wilde iemand den boom vellen, hetgeen ter oore kwam van een jager uit Murnau, die gedurende lange nachten met geladen geweer bij den boom op wacht ging staan om hem te beschermen. ☞ Vaak zijn ook gemeenten in de nabijheid van dergelijke heilige bocmen ontstaan. Er mag in dit verband wel aan worden herinnerd, dat Leipzig oorspronkelijk een door de Wendische Sorben gesticht visschersdorp was en Lipsk (van lipa = linde) heette en dus vermoedelijk in de nabijheid van eenige linden is ontstaan. Ook te Neustadt an der Linde in Zwaben staat aan den stadsmuur een reusachtige boom, die reeds in het jaar 1448 oud en vermaard was. De nog gezonde stam heeft een omvang van 11,6 m en is meer dan twintig meter hoog. De zeven horizontale takken van dezen boom worden door steenen en houten zuilen gesteund. Nabij den Staffelstein in Franken staat een linde, die vermoedelijk de grootste linde van Europa is. Zij heeft, op borsthoogte, een omvang van niet minder dan zeventien meter! ☞ Maar niet alleen de linde, ock de steeds schaarscher wordende taxis behoort tot de bocmen, die, voornamelijk om den hoogen leeftijd, dien zij bereiken, door het volk worden vereerd. Te Hengersdorf in Silezië staat een taxis, die meer dan veertienhonderd jaar oud zou zijn en als de oudste boom van Duitschland wordt beschouwd. Zeer oud zijn ook de nabij Weilheim in Opperbeieren groeiende taxissen, die echter, helaas, steeds zeldzamer worden. In het Habichtswald bij Kassel staat voorts de zoogenaamde „Christusbeuk”. Een tiental jaren geleden bevond deze boom zich nog in zijn volle kracht. ☞ Vrijwel elke Deutsche streek heeft een dergelijken reusachtigen boom, die door de bevolking vereerd wordt. Vaak vindt men ook nog op dorpen en groote bezittingen de uit de middeleeuwen stammende linde, waaronder recht werd gesproken en waarcnder nog de dorpsgebeurtenissen behandeld werden. Hier danst de jeugd, terwijl de oude lieden onder den boom kmen uitrusten van de vermoeienissen van den dag. Een zeldzaam fraai exemplaar van deze soort linden bevindt zich in het park van het kasteel Berlepsch in Hessen-Nassau. D. R.

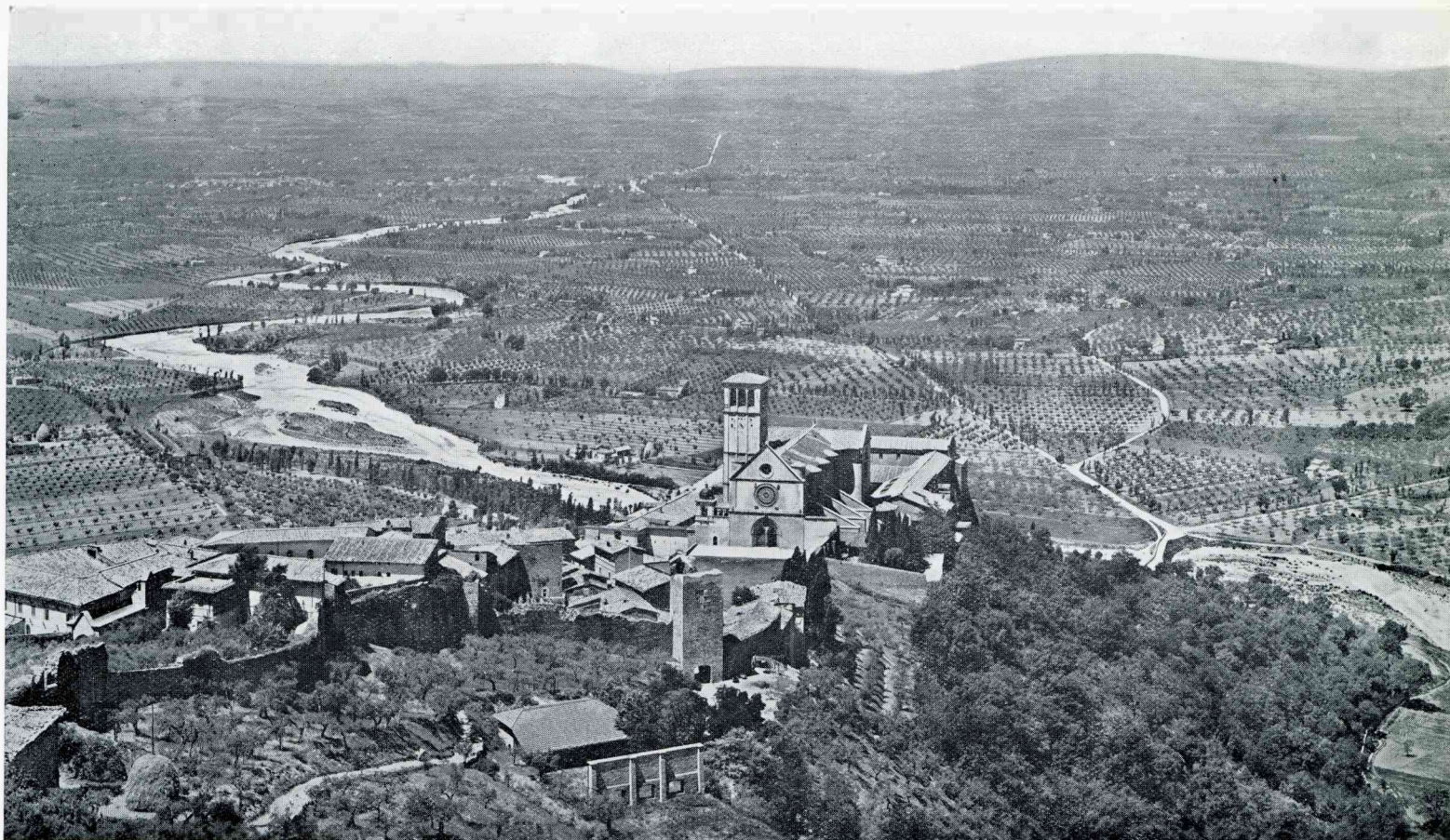

Foto Anderson

ASSISI. PANORAMA VAN DE UMBRISCHE VLAKTE; OP DEN VOORGROND DE KERK VAN ST. FRANCISCUS

Assisi, de stad van den heiligen Franciscus

(Slot)

HET klooster en de beide kerken van Franciscus liggen aan het uiteinde van Assisi, en vandaar beginnen beneden en boven de langgerekte straten, die over de heuvelen loopen, hier en daar de inkervingen van dien heuvel vertoonen. Wie deze straten doorgaat, bemerkt, dat Assisi niet slechts is de stad van den Heiligen Franciscus, maar een plaats, die althans in de Middeleeuwen een rol van beteekenis moet hebben gespeeld. Daar is het openbare hospitaal met prachtige, helaas gedeeltelijk vernielde fresco's; daar is het Palazzo Spirelli, nu eigendom van de Capucijners; daar is het Palazzo Giorgetti, gedeeltelijk als school, gedeeltelijk als openbare bibliotheek gebruikt, met als onderdeel de archieven, die een groot aantal pauselijke bullen en de voornaamste stukken, betrekking hebbende op de geschiedenis der Franciscaners, omvatten. Daar is de kapel der pelgrims, het eenige wat nog overgebleven is van het oude, bekende hospitaal der pelgrims, dat in 1431 werd gesticht, maar afgebroken in 1885. Daar is de Monte Frumentario, een oud hospitaal, met daarnevens het paleis, dat door een patriciër Oliviero Lodivici werd gebouwd. Wij gaan verder langs den boog van het Seminarium, een der oude poorten van den wal, die geheel de vesting omsloot, en waarvan de overblijfselen op verschillende plaatsen nog duidelijk zichtbaar zijn. Gaande langs het Palazzo Rossi komen wij dan vanzelf op de Piazza delle Commune, ook wel Piazza Vittorio Emanuele geheeten, het onbetwistbare middelpunt van het openbare leven der kleine stad. Hier was in den Romeinschen tijd het Forum, maar de bodem van het plein is thans aanmerkelijk hooger dan vroeger, waardoor de straten, die daartoe toegang verleenen, steil hellend zijn, wat overigens in Assisi slechts bij uitzondering het geval is. ☞ Op dit plein, langwerpig, gelijk geheel de bouw der stad, maar voldoende breed om het autoverkeer, dat zoo sterk contrasteert met de rust van Assisi, toe te laten, is de oude tempel van Minerva, waarvan het inwendige dient voor de kerk, die Santa Maria della Minerva wordt geheeten. Terzijde is de stadstoren, dateerend van 1275, waarin de klokken hangen, die aan Assisi zijn geschonken bij de 700-jarige herdenking van Franciscus' sterven. Hier is het vroegere Palazzo del Capitano del Popolo, nu privaat bezit, en hier is, onder het post- en telegraafkantoor, de Crypt van St. Nicolaas, waarin men de uitgravingen van het vroegere Forum

nog kan onderscheiden. Daartegenover, ter plaatse, waar de wal van de stad wordt verondersteld te hebben geloopt, is de plaats, waar de Heilige Sabinus en twee zijner dekanen gedurende de felle vervolgingen in het begin der vierde eeuw, door den stadhouder Venustianus werden verhoord en berecht. Maar Sabinus trad onverschrokken op; wees niet alleen de tot hem gerichte aanklachten van zich af, maar sloeg het standbeeld van Jupiter tegen den grond. Venustianus werd door zijn onverschrokken moed bekeerd, maar viel met den Heilige ten offer aan de wraakzucht van zijn opvolger Lucius, die reeds tevoren den marteldood aan den Bisschop van het nabijgelegen Spoleto, bekend door zijn prachtige kathedraal, had voltrokken. En tenslotte is er op dit groote plein het stadhuis, korten tijd geleden geheel gerestaureerd, waar feestelijke ontvangsten plaats vinden en waar de gemeenteraad samenkomt. Samengesteld uit een complex van vier, in 1926 gerestaureerde gebouwen, behoort het niet tot de mooiste, die Assisi kent en het is voorzien van schilderijen, die wel heel erg afsteken bij wat men verder in deze aan kunstscheppingen zoo rijke stad te zien krijgt. ☞ Als men dan terzijde van de Piazza delle Commune een klein straatje inslaat, staat men spoedig voor de zeer eenvoudige Chiesa Nuova, daarom van groot belang, wijl zij de plaats inneemt, waar het geboortehuis van den Heiligen Franciscus heeft gestaan. Deze is niet oud, want zij werd door Koning Filips III van Spanje opgericht, en is onder de bescherming van de achtereenvolgende Spaansche monarchen gebleven. Of zij zich thans in de bescherming van de Spaansche Republiek verheugt, is een open vraag. De kerk is gebouwd in den vorm van een Grieksch kruis; in 1926, het Franciscaansche jaar, zijn er nogal wat veranderingen in aangebracht. Links, terzijde van het voorportaal, is de donkere cel, waarin Franciscus werd gevangen gezet toen hij zich van zijn vader koopwaren toeëigende, teneinde een der kerken van Assisi te herstellen. Ter andere zijde is de deur, welke toegang gaf tot het oorspronkelijke huis, en tevens de kleine deur, die Pica, de moeder van Franciscus, is uitgegaan, toen zij, het visioen van de aanstaande geboorte gezien hebbende, het huis verliet om in een naburigen stal haar zoon het levenslicht te schenken. Daar is het vertrek, waarin Franciscus droomde, dat hij Jezus Christus zag, die hem een groot huis aanwees, vol van wapens en banieren, symbolen van de missie zijner

Orde in de wereld. De kapellen zijn versierd met fresco's van Giorgetti. Voordat men de kerk binnentreedt, ziet men ter linker zijde het kleine straatje, aan het einde waarvan, naar de traditie ons leert, de stal was gelegen, waarin Franciscus werd geboren. Het is nu een kerkelijk gebouw, en men leest erboven wat daarin is geschied. Het inwendige is onbeduidend; wat er was is grootendeels vernield, en slechts enkele vage overblijfselen van fresco's der dertiende eeuw, die tafereelen van de kribbe voorstellen, zijn de aandacht waard. Wat zich om deze Chiesa Nuova groepeerd is een weliswaar klein, maar zeer apart deel van Assisi, een deel, dat waarlijk voor allen, die Assisi bezoeken, niet het minst belangrijke is. En wij gaan verder, naar een andere zijde, want wij bestijgen langs de marktkraampjes, die er veelal staan, de via, geheeten naar den San Rufino, de Kathedraal van Assisi. Met den bouw ervan is in 1140 begonnen; het bovenste deel is vermoedelijk omtrent het einde der veertiende eeuw gewijzigd; de typische façade met even typischen toren is rijk versierd. Wij vinden er prachtige kapellen en schitterende gebeeldhouwde koorzetels, terwijl ook het altaar prachtig snijwerk vertoont. Van de Kathedraal gaan wij door de openbare tuinen, die gemeenlijk Pincio worden geheeten en die geopend zijn in 1880, ter plaatse waar eens de bosschen der Capucijners stonden, naar de kerk, gewijd aan Santa Chiara, de Heilige, die door Franciscus werd bekeerd, en die hem heeft aangehangen als geen ander. Ook hier trekt het hoogaltaar, maar daarnevens de kapel van het Sacrament onze aandacht, terwijl wij afdalen in de rijkelijk versierde Crypt, waar Santa Chiara begraven ligt. Haar stoffelijk overschot is, evenals dat van Franciscus, eerst in de negentiende eeuw gevonden, en daarna in deze Crypt met groote plechtigheid opnieuw begraven. Willen wij nog hooger stijgen, dan gaan wij naar het oude kasteel, dat eens het eenvoudige Assisi bekroonde. Maar wij behoeven zoo hoog niet te gaan om de prachtige uitzichten over de omgeving te hebben, waardoor Assisi terecht beroemd is. Assisi is schilderachtig als stadje, want telkens weer kronkelende schijnbaar recht loopende straten zich met bochten, die nieuwe doorkijken bieden. Maar Assisi heeft ook een mooie omgeving. Aan de voeten van den bezoeker strekt zich de vruchtbare vlakte van Umbrië uit, zoover de blik gaat, tot ver over den Tiber, tot Spolato en Foligno, tot Perugia, in zich opnemend de Appenijnen en de vooruitstekende afzonderlijke bergcontouren. Assisi is wel een typische Italiaansche stad,

en biedt ook heerlijk Italiaansch natuurschoon. Wie moe is van het dwalen — het overigens niet al te ingewikkelde dwalen door deze eenvoudige bergstad, die misschien door den toerist nauwelijks zou zijn opgemerkt, wanneer niet de Heilige Franciscus daar geboren was — kan zich te goed doen aan het heerlijke uitzicht, dat hij aan alle kanten heeft over de omgeving. En wie van de hoogte van Assisi af de vlakte rondziet, diens blik valt allereerst op de Santa Maria Degli Angeli, gelegen nabij het station, waar de trein voor Assisi ophoudt. Het is een groote, meer door omvang dan door uiterlijk schoon imponeerende kerk, die er naar de plannen van Vignola is gebouwd in de jaren van 1569 tot 1630. Wellicht meer nog dan de kerken, aan Franciscus gewijd en het klooster, te zijner eere opgericht, is deze kerk een plek, waarheen pelgrimstochten worden ondernomen, en waarheen in den loop der eeuwen miljoenen en miljoenen zijn getrokken. De aardbeving van 1832 verwoestte het bouwwerk gedeeltelijk; het tegenwoordige is nieuw, naar de oude plannen opgetrokken. Een nieuwen voor-gevel heeft het ter eere van het Franciscaansche feest in 1925-'26 gekregen. Het oratorium, Portiuncala genaamd

MINERVA-TEMPEL TE ASSISI; THANS SANTA MARIA DELLA MINERVA

ASSISI. BIDKAPEL VAN DE HEILIGE CHIARA IN HET KLOOSTERKERKJE VAN ST. DAMIAAN

naar dat hetwelk Franciscus bewoonde, is recht onder den koepel van de kerk gelegen; een fresco van Overbeck versiert den gevel. Daarachter is de cel, waarin Franciscus is gestorven, versierd met fresco's en een mooi standbeeld van den Heilige. Terzijde zijn verschillende kapellen, alle rijkelijk versierd. Deze kerk vindt hare beteekenis in het feit, dat hier het kleine Benedictijner klooster, Portiuncala geheeten, toebehoorende aan de monniken van Subasio, was gelegen, waarin Franciscus zijn toevlucht zocht voor overdenkingen, bidden en peinzen. Destijds was hier een dichtgebroeid woud, en Franciscus had het oratorium te herstellen, voordat hij het kon bewonen. Hier kwam hij met zijn eerste twaalf metgezellen van Rivortorto in het voorjaar van 1211, en hier stichtte hij de Orde der Minderbroeders. Hier omhelsde hij den Heiligen Domi-

nicus en hier ontdeed hij Santa Chiara van haar weelderigen haartooi als een teeken van haar opgeven van de wereld en de wereldsche pracht. Hier bad hij op den eersten Augustus, ter eere waarvan het heilige pardon plaats heeft, en hier heeft Franciscus, zijn einde voelende naderen, zich ter ruste gelegd in de kleine cel, waarin hij stierf, omgeven door zijn broeders, terwijl de nachtegalen hem een requiem zongen in de naburige boomen. Gaat men dan ook de sacristie door, dan vindt men nog den kleinen tuin, waar de monniken met groote zorg de rozen kweeken, die, gelijk de overlevering ons leert, in den tuin van Franciscus hun doornen verloren. Daar is ook de grot van den Heilige, waarboven later Bonaventura zich zijn oratorium liet bouwen. Vol is het hier van pieuze religieuze herinneringen en toch is tevens deze bodem in de Middeleeuwen zoo stormachtig bewogen geweest! ☒ Een bezoek aan Assisi is een toeristisch genot, maar brengt tevens een gevoel van wijding, zelfs over den oppervlakkigen reiziger. Wie het bezoek tenvolle wil waardeeren, bestudeere Assisi en zijn kerken tevoren en late niet na te lezen van den Heiligen Franciscus, van zijn leven en bidden, van zijn wonderen en zijn opoffering.

H. v. d. M.

Limburgsche boerderijen

DOOR MR. E. FRANQUINET

(Slot)

IN oude tijden bestond de dakbedekking voornamelijk uit riet of zelfs stroo — dit laatste vooral bij stallen —; alleen enkele zeer groote boerderijen, zooals bijv. de kasteelhoeven, konden zich de luxe van een leien dak permitteeren. In latere tijden deed de dakpan haar intrede. Ofschoon bij de blanke muren en de groene omgeving de roode dakpan ongetwijfeld fleuriger staat dan de blauwe, heeft toch de laatste verreweg de overhand behaald. Zou dit wellicht een gevolg zijn van den conservatieven geest der bouwmeesters, die hiermee aansloten aan de lei als dakbedekking? ☒ Ziet de Zuid-Limburgsche boerderij, van buiten gezien, er niet zeer levendig uit, wanneer men eenmaal de ingangspoort is binnengetreten, krijgt men een heel ander tooneel te aanschouwen. Het geheele leven van de boerderij concentreert zich op en om de binnenplaats. Hier prijkt in de allereerste plaats, als hoofdschotel van het tafereel, de mesthoop. Dit is een object, waarover men niet te gering moet denken! De meer of min hoog opgetaste mesthoop is — en was zulks nog in meerdere mate in de tijden toen kunstmest nog onbekend was — een veilige graadmeter voor des boeren welstand. De mesthoop nam in het boerenleven een zoo belangrijke plaats in, dat de jonggehuwden, die hun nieuwe erf betrokken, allereerst in plechtigen ommegang er om heen werden geleid. Om de mestvaalt loopt aan alle zijden het gangpad, in gewestelijke taal „de sjprunk” genaamd, meestal van verharde aarde, soms met groote platte keien of met baksteen bestraat. Hieromheen legeren zich aan drie zijden het woonhuis, de stallen en de schuur. Hun daken — vooral het dak van het woonhuis — springen in den regel zoover vooruit, dat men ook bij regenweer op den sjprunk beschut is. De onderlinge ligging van woonhuis, schuren en stallen is aan wisseling onderhevig. Het woonhuis ligt in den regel aan een der zijkanten, zoodat zijn smalle gevel een van de beide topgevels vormt, die, van buiten gezien, aan weerszijden den poortmuur afsluiten. Bij de grootere boerderijen, waar in den oogsttijd dus veel wagens over het erf naar de schuur of schuren moeten rijden, is deze schuur of zijn deze schuren in den regel aan de tegenover het woonhuis liggende zijde gelegen, daar de sjprunk voor het berijden met wagens gewoonlijk niet breed genoeg is. Bij kleinere boerderijen ligt de schuur nog al eens aan de achterzijde van de binnenplaats en rijdt

BINNENPLAATS EENER ZUID-LIMBURGSCHE BOERDERIJ

WOONKAMER IN EEN ZUID-LIMBURGSCHE BOERDERIJ

men met de enkele oogstwagens dwars door de mestvaalt heen. Het voorste stuk van de binnenplaats is gewoonlijk overdekt en biedt een bergplaats voor allerlei klein landbouwgerief, terwijl aan den muur van het woonhuis, onder het ver uitstekende dak, eveneens diverse gereedschappen zijn opgehangen, zoals emmers, kannen, paardentuig e.d. Ook de pomp — wanneer de boerderij zoo'n nuttig voorwerp rijk is — is hier te vinden. Meestal bemerkt men op het erf ook nog het hok van den waakhond en is de mesthoop gestoffeerd met een kleineren of grooteren troep pluimvee. Bij veel boerderijen vindt men aan de buitenzijde van schuur of stallen nog een uitbouw in den vorm van een door zware steunbalken geschraagd dak, het zogenaamde „schop”. Hieronder worden de oogstwagens en karren geborgen, alsmede de grootere landbouwwerktuigen. Over de inwendige dispositie van stallen en schuren valt niet veel te vertellen; wat het woonhuis betreft, dit

bestaat veelal uit een aantal achter elkaar gelegen vertrekken, waarvan die aan de straatzijde als „opkamer” of „goede kamer” ietwat deftiger is gestoffeerd met pluche of leeren meubels, aan den wand prijkt met stichtelijke platen en voor het overige nogal duf en zuur ruikt. Op de goede kamer volgt een gangetje, dat van de huisdeur af tot aan een muurkast of trap loopt. Vervolgens komt de keuken, die tevens als woonvertrek dienst doet en daarna de slaapkamers. Bij de grootere boerderijen is er in den regel nog een bovenverdieping, die slaapvertrekken bevat. In vroegere eeuwen had het bedrijf van den Zuid-Limburgschen boer in overwegende mate het karakter van een landbouwbedrijf. Veeteelt werd slechts als nevenbedrijf beoefend; de producten ervan dienden hoofdzakelijk voor eigen gebruik of voor de gewestelijke markt. Dit heeft natuurlijk zijn invloed op de inwendige verdeling der gebouwen gehad; de groote, ruime veestallen, gelijk wij die in

de Hollandsche boerderijen aantreffen, kende de oudere Limburgsche hoeve niet. Sedert enkele tientallen jaren echter is hierin verandering gekomen en hebben dientengevolge aan de meeste boerderijen verbouwingen plaats gehad, die, zooals begrijpelijk, niet er toe hebben bijgedragen, dat het oorspronkelijke type zuiver bewaard bleef. Het midden-Limburgsche boerderij-type is tot denzelfden oorsprong terug te voeren als het Zuid-Limburgsche. Dit spreekt uit zijn bouwtrant wel zoo duidelijk, dat zelfs mannen als Gallée en van der Kloot Meijburg, door de op het eerste gezicht zeer groote overeenkomst in uiterlijk misleid, het onderscheid tusschen beide typen geheel over het hoofd hebben gezien. Ook bij de midden-Limburgsche hoeve werd de vierkante bouw gehandhaafd, maar bij nadere beschouwing wordt het al spoedig duidelijk, dat dit meer uit traditie dan uit noodzaak is geschied. De geschiedenis dezer streken leert ons, dat het vestingachtig karakter, dat de Zuid-Limburgsche boerderij noodgedwongen moest handhaven, voor de midden-Limburgsche lang niet van zoo groote beteekenis was. De wijde, open Maasvlakte leverde veel minder dan het uiterst geaccidenteerde Zuid-Limburgsche landschap een geschikt terrein op voor het voeren van guerilla-oorlogjes tusschen allerlei kleine Heeren en Heertjes en voor het plotseling opduiken en weer verdwijnen van rooverbenden. De krijgskundige geschiedenis dezer streken is dan ook heel wat rustiger verlopen dan die van het Zuidelijkste deel dezer provincie, en dit heeft niet nagelaten, zich in de bouwwijze der landelijke woning te weerspiegelen. Reeds terstond valt ons bij het aanschouwen eener midden-Limburgsche Maasdalhoeve van het zuivere type op, dat ze naast de poort in den voor de binnenplaats opgetrokken gevel, nog een poort bevat, die direct naar het inwendige der schuur voert. Men gevoelt, dat dit de kwetsbaarheid der boerderij bij een eventueele bestorming zeer

HOEVE HET GOEDJE TE OHÉ; TYPE DER MIDDEN-LIMBURGSCHE MAASDALHOEVE

verhoogt. Vergelijkt men verder bij beide typen het karakter van den afsluitgevel, dan bemerkt men, dat die van de midden-Limburgsche hoeve over het algemeen veel minder hecht van constructie is. In de meeste gevallen is hij zelfs vervangen door een laag muurtje, al dan niet van sierlijk hekwerk voorzien. ☞ Een andere bijzonderheid is, dat ook bij de oudste ons bekende midden-Limburgsche boerderijen de ramen in den buitengevel van het woonhuis talrijker en grooter zijn. ☞ In zeer veel gevallen is de mestvaalt buiten de veilige ommuring van het carré gebracht; waar ze er in ligt, is ze meestal betrekkelijk klein en neemt slechts een ondergeschikt gedeelte van de binnenplaats in beslag. ☞ Daar het midden-Limburgsche Maasdal van oudsher een kleisoort opleverde, die zich uitstekend leende tot het vervaardigen van gebakken aardewerk, was hier reeds sedert eeuwen de baksteenbouw inheemsch. Hier en daar vindt men echter ook vakwerk. ☞ Het karakter van het bedrijf van den midden-Limburgschen boer is steeds gemengd geweest; de vruchtbare Maasklei was geschikt zoowel voor den landbouw als voor de veeteelt. ☞

In het noordelijk gedeelte van Limburg ging het Maasdal-type geleidelijk over in het zoogenaamde Hallehuis, dat, gelijk reeds gezegd, ook elders in ons land en wel voornamelijk in het meest oostelijke deel van Gelderland en Overijsel is te vinden. Heel zuiver vindt men het Halle-type in Limburg bijna niet. Het principe, dat de geheele ruimte van woonhuis, deel en stallen in één groote hal is samen gebracht, die door twee rijen zuilen of stijlen wordt begrensd, aan weerszijden waarvan zich twee lagere zijgangen uitstrekken, is in Limburg vrijwel nergens gehandhaafd. Wel het andere kenmerk van dit type, nl. dat de nok van het dak van voor tot achter in één onafgebroken lijn doorloopt. ☞ Deze boerderijen zijn in den regel eveneens uit baksteen opgetrokken en met pannen, soms met riet, gedekt. Het bedrijf dat erin wordt uitgeoefend, is gemengd. ☞ Wat het langgevel-type of zoogenaamd Brabantsch huis betreft, dit vindt men, zooals gezegd,

voornamelijk in de West-Limburgsche Peelstreek. De bouw ervan is zoo economisch mogelijk opgevat, hetgeen volkomen begrijpelijk is voor deze streek, waar de kleine boer

hard moet werken om zijn dagelijksch brood met veel moeite aan den onvruchtbaren bodem te ontworstelen. Over het algemeen zijn de woningen van dit type, dat zich kenmerkt door het naast elkaar gelegen zijn van woonhuis, stallen en schuur, die alle hun toegangen hebben in den langen gevel van het onder één nok gelegen gebouw, opgetrokken uit baksteen van de goedkoopste soort en gedekt met riet, stroo of plaggen. ☞ Behalve in de Peelstreek treft men dit soort boerenwoning vrijwel in geheel Limburg aan als verblijfplaats van de armsten der armen onder de landelijke bevolking. Meer dan in de schamelste menselijke woningbehoefte voorziet zij dan ook niet.

ITALIAANSCH AARDEWERK

DOOR MATTY VIGELIUS

ANTIEK Italiaansch aardewerk ziet men nog al eens een keertje bij liefhebbers van ceramiek, doch het is

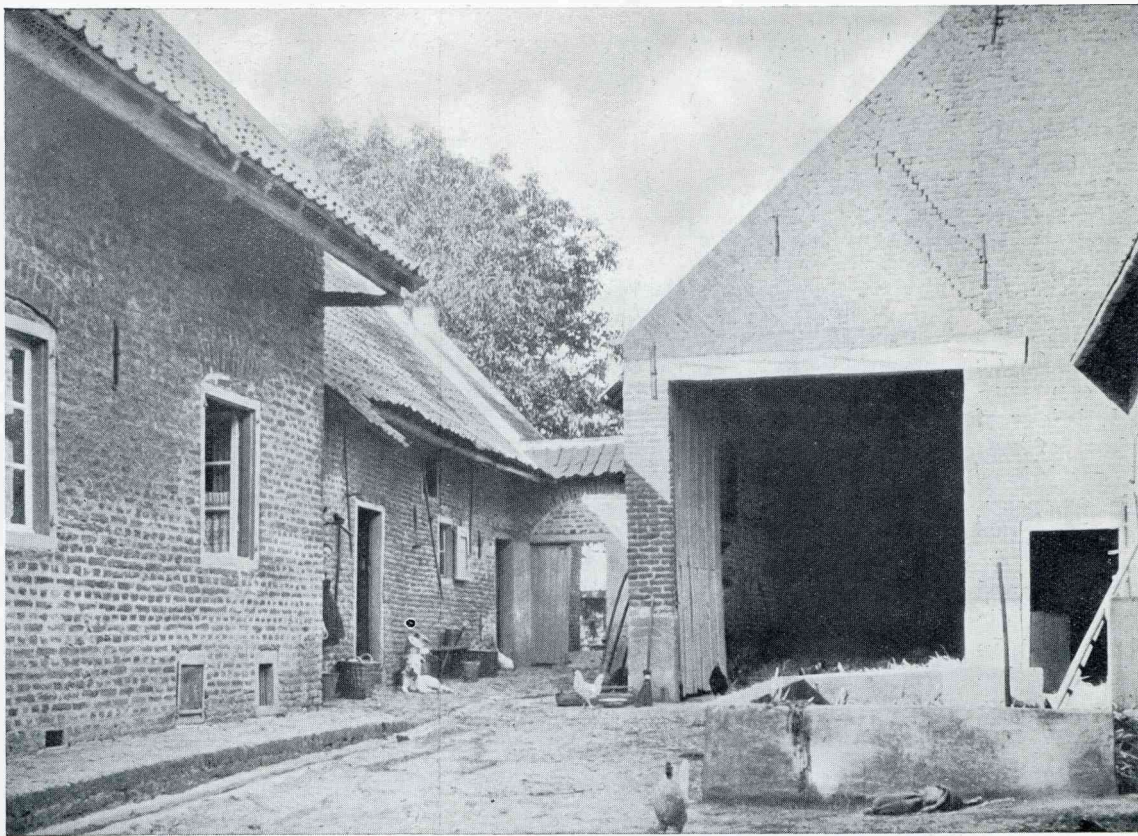
dan meestal uit de latere periode. Primitief Italiaansch krijgen we hier slechts zelden te zien en daarom was het voor de liefhebbers en belangstellenden in de kunst der ceramiek een waar buitenkansje, dat in de maand April de heer Mogrobi

zijn interessante collectie Italiaansch aardewerk, die zulk een uitstekend beeld geeft van de ontwikkelingsgang van deze kunstuiting, in een kunstzaal te Amsterdam tentoonstelde. En voor hem, die eenigszins op dit gebied georiënteerd is, was deze expositie nog te meer interessant, omdat hier nog weer eens duidelijk in het oog sprong, hoever de Italiaansche ceramiek de vader is geweest van de kunst, die

in Delft en andere plaatsen van ons land zoo naarstig beoefend is geworden. ☞ Want reeds bij eersten oogopslag treffen de punten van overeenkomst; ten eerste in de vormen van apothekers-schenkkannen, z.g. „strooppotten” en albarello's of zalfpotten, doch ook in de kleinere,

LIMBURGSCH BOERDERIJEN. BRABANTSCH HUIS
TE VELTHUM BIJ VENRAY

LIMBURGSCH BOERDERIJEN. BINNENPLAATS EENER MIDDEN-LIMBURGSCH
MAASDAL-HOEVE

waarin blauw en geel domineeren, doch bovendien groen en oker voorkomen. Soms is het schier ondoenlijk vast te stellen, of een stuk in Italië of in Nederland gemaakt is geworden en het valt dan ook niet te verwonderen dat hieruit een groot aantal geschilpunten ontstaan tusschen tot oordeelen bevoegden. De pottenbakkerskunst, die in de Zuidelijke Nederlanden omstreeks het laatste kwart der 16de eeuw beoefend werd, vertoont de meest ondubbelzinnige overeenstemming met de majolica van Castel Durante, een der grootste ceramische werkplaatsen van het Italië der Renaissance. Ook de prachtige, roomwitte tinglazuren stemmen bij beide overeen.

Wij moeten ons de ontwikkeling der ceramiekunst in Italië denken gedurende de 14de, 15de, en 16de eeuw, of schoon ook later nog een goede majolica vervaardigd werd. Doch deze bouwde meestal voort op oudere gegevens en is dus uit een kunstzinnig oogpunt minder belangrijk. Het is dus geheel en al een renaissance kunst-

uiting, maar toch zou men geneigd zijn te vragen: heeft hier de antieke aardewerkkunst tot voorbeeld gestrekt? Er is veel, wat dit zou kunnen doen veronderstellen, wanneer men sommige der vroegste stukken uit deze collectie bekijkt, die aan antieke Grieksche voorbeelden herinneren. Doch het zou ons ook niet behoeven te verwonderen. De bodem van Italië is een ware schatkamer en zoo goed als wij ons thans verheugen over ceramische vondsten uit de Renaissance-pe-

riode, kan men zich indenken dat zij, die gedurende het quattrocento leefden, zich gelukkig gevoelden met een brokstuk of scherf, die de bodem wellicht vijftien eeuwen bewaard had. En juist van deze vroegste ceramiek waren ter tentoonstelling buitengewoon interessante scherven aanwezig, eveneens deel uitmakend van de collectie Mogro-

bi. Voor een liefhebber van ceramiek vormen soms scherven van het meest interessante studie-materiaal. Hieraan kan hij zien, hoe de samenstelling geweest is, hij kan proeven nemen met de glazuur enz. Het is wel eigenaardig dat van het beginstadium dezer ceramiek zoo weinig bekend is. Algemeen wordt aangenomen, dat de Italiaansche ceramiekunst haar ontstaan dankt aan de Spaansche, die omstreeks dezen tijd reeds tot volle ontwikkeling en bloei was gekomen. Recente onderzoekingen hebben echter aangetoond, dat, moge dit al opgaan voor een aantal Italiaansche werkplaatsen, het toch waarschijnlijk niet geldt voor die te Venetië, welke nog zoo weinig bekend zijn. En toch moeten deze reeds omstreeks 1300 tot bloei zijn gekomen en niet alleen voorwerpen van dagelijksch gebruik, doch ook kunstvoorwerpen vervaardigd hebben, waarin modelé, beschildering en glazuur om den voorrang strijden. De meeste stukken zijn versierd met graffitowerk, dat in een sliplaag gegraveerd

wordt, die de oorspronkelijke leem bedekt. Zeer vele vertoonden portretten: zoo is er een zeer treffende beeltenis van Dante bij en een van een beroemde schoonheid dier dagen, Speronella geheeten, andere vertoonden zeer geestige en rake caricaturen, terwijl een derde groep landschapjes en zeer fraai uitgevoerde geometrische dessins te zien geeft, waarvan enkele aan de Grieksche ornamenten herinneren. Als document humain hebben intusschen deze scherven een groote beteekenis, daar zij niet alleen een aantal personen van aanzien, doch tevens levensgebruiken en kleederdrachten te zien geven. Zij zijn als een open boek betreffende het karakter en het beschavingspeil dier oude Italianen, tijdgenooten van Marco Polo. Een paar scherven toonen den gevleugelden

leeuw van San Marco en een berglandschap met dorp en brug, buitengewoon fijn en mooi van teekening. De Dante-kop werd op den 19 Januari 1929 opgegraven te Venetië, waar Dante indertijd bijzonder verreed werd en

omstreeks 1400 tot de grootste beroemdheden behoorde. Het fragment is het middelstuk van een schotel en ongeveer 15 cm in doorsnede. Daar het echter zoo lang in het moeras gelegen heeft is de glazuur grootendeels verdwenen, doch het diepe „graffito” teekent den kop duidelijk tegen den achtergrond. Er valt niet aan te twijfelen of men heeft hier met een Dante-beeltenis te doen volgens de beschrijvingen van Boccaccio. Ze onderscheidt zich sterk van meer bekende portretten, doch

gelijkt daarentegen meer op de klassieke voorbeelden, dan de portretten van den goddelijken dichter, die tegenwoordig verkocht worden. Toch is het de algemeene opvatting van ter oordeeling bevoegden, dat men hier inderdaad met een Danteportret, mogelijk zelfs

met een afbeelding naar het leven, te doen heeft, of schoon Dante reeds in 1321 gestorven is. Doch het is niet doenlijk precies vast te stellen, hoe oud deze scherf wel mag zijn. Het aardewerk van Bologna, dat in deze collectie aanwezig is, kan zeer wel aan Spaanschen invloed worden toegeschreven. Het is zeer hard gebakken, z.g. mezzo majolica. De vorm en bewerking dezer bakjes en schotels is primitief, maar daarin juist schuilt een groote bekoring. Zij vertoonden meest een groene en een okerkleurige decoratie en graffito-techniek. Ook hierbij treft men echter wel figuurteekeningen, soms zeer geestige caricaturen aan. Het Orvieto is wellicht primitiever, maar men bespeurt hier, en dat is stellig merkwaardig, Perzischen en zelfs reeds Chineeschen invloed. Er wordt trouwens beweerd, dat zich in de nabijheid van Faenza destijds een Chineesche kolonie bevonden moet hebben, wat zou kunnen verklaren, dat we in de Renaissance zooveel Chineesche motieven op de ceramiek aantreffen. Een zware kan met snavelvormigen tuit

ITALIAANSCH AARDEWERK

De kruik op de achterste rij links is afkomstig uit de werkplaatsen van Orvieto, de overige op die rij uit Faenza; de beide kruiken op voorstuk vertoonen het wapen der familie Manfredi, heeren van Faenza. De voorwerpen op de voorste rij zijn afkomstig uit — van links naar rechts — Florence, Bologna, Faenza, Bologna, id., id., Faenza, Bologna, Faenza

ITALIAANSCH AARDEWERK

Van links af geteld zijn de eerste vier voorwerpen op de achterste rij afkomstig uit Faenza, het volgende uit Florence, de beide laatste uit N.-Italië. Van de onderste rij komt het middelste bord uit Urbino, de beide daarnaast uit Venetië en de beide buitenste uit Faenza

moet ook aan Faenza worden toegeschreven. Op een uitge-spaarde ruimte komt het wapen voor der familie Manfredi. Dit Faenza is reeds minder hard, dan het aardewerk van Bologna en Venetië en dus waarschijnlijk bij geen hooger temperatuur dan 900° gebakken. Men kan nu ten volle van majolica spreken. Vroeger, doch eveneens uit Faenza afkomstig zijn de kannen met het donkere, pasteuze blauw, bovenop de glazuur aangebracht. Het effect van dit, naar het zwart neigende email op de grijzige glazuur is zeer fraai. Typisch is de ingedeukte tuit, die men bij al deze kannen aantreft en zeer goed doet zien, hoe zoo'n tuitje eenvoudigweg ontstond, door het samen knijpen met de hand. Bij dit Faenza komt eveneens graffito voor. Ook treft men in dezen tijd, dus ongeveer 1400, soms een techniek van bianco sopra bianco (wit op wit) aan, die op een witten ondergrond een opgespoten decor te zien geeft. Soms ook is dat blauw op blauw of blauw op wit. Deze techniek duikt ook later elders in Europa op. Vooral bij Engelsch aardewerk en porselein kan men haar nog al eens aantreffen, doch ook vindt men haar bij de latere kunst der Chinezen. Onder invloed van Europa? zijn wij geneigd te vragen. Met het goudluster van Deruta en Gubbio pleegt steeds de ver-rukking van verzamelaars op te wekken. Hier ziet men wel het duidelijkst de Moorsch-Spaansche afkomst dezer ceramiek-kunst. Immers ook de Spaansche Mooren waren uiterst bedreven in de luster techniek en de goudglans van het luster paste uitnemend bij de praalzieke Italianen der Renaissance-dagen. Doch het goudluster treft men ook nog op hedendaagsch Italiaansch aardewerk aan, dat geheel op de oude traditie voortteert en bij groote hoeveelheden in de toeristencentra verkocht wordt. Het blijkt dan ook voor onze moderne waardeering altijd nog een voornaam stuk werk, al verdringt hierbij de fabriek meer en meer het oude handwerk. Er bevindt zich nog een mooie apothekerspot, z.g. albarello in de verzameling, die het jaartal 1638 draagt en geheel overeenkomstig is met dergelijke potten van Zuid- en Noord-Nederlandsche makelij. Deze echter werd in het plaatsje Castel-Durante vervaardigd en vertoont een sterk geel en blauw. Een iets vroegere pot vertoont een prachtigen kop van een jongen Romein, in rijke bladornamentering gevat. Zooals reeds aangeduid boeit ons dit overzicht van Italiaansche pottenbakkerskunst, dat de collectie Mogrobi biedt, zoo buitengewoon, omdat we naast een zeldzaam volledig beeld van de evolutie dezer ceramiek tevens een beeld krijgen van de wijze, waarop de Noord-Nederlandsche majolica-kunst, waaruit later weer de Delftsche industrie geboren zou worden, hier zijn oorsprong gevonden heeft.

Foto v. Gelderen

KUNSTHANDEL OP DE PARIJSCH E BOULEVARDS

verdeeling van de bewoners over het gebied van het Seine-departement mogelijk, dat als Groot-Parijs kan worden aangeduid. De toestand is voor het overige volstrekt niet met dien van Berlijn en Londen vergelijkbaar. Met die verspreiding gaat een middelpuntvliedende kracht van de bevoorradingsplekken samen. De markt is een typisch Parijsch verschijnsel, waar de huisvrouw van alles inslaat. Er zijn er overdekte, in de open lucht en op wielen, dat is te zeggen op groentekarren, die „van de vier seizoenen” heeten. Anatole France heeft Crainquebille als vertegenwoordiger van deze ambulante negocianten onsterfelijk gemaakt. Deze wagentjes scharen zich geregeld op vaste uren langs de trottoirs van bepaalde verkeerswegen. Zeer schilderachtig is die in de steile Rue Lepic met de wriemelende bevolking. Het zijn meest bejaarde vrouwen, die dezen boel redderen. Niets dan groente en ooft bieden zij te koop. Boven de koopwaar kunnen zij een zeiltje spannen, maar zij

zelf staan onbeschermt. De eenige voorzorg, die ze nemen, is een vloertje onder hun voeten te leggen. Met dezen handel verwant is die in bloemen. Deze straatverkoop wordt uitsluitend door vrouwen gedreven. In stalletjes of op wagens worden de bloemen aan den man en de vrouw gebracht. Op sommige plekken bij de poorten, in de buurt van kerkhoven en bij de Madeleine zijn er vele. Tegen zevenen 's ochtends komen die vrouwen in het „bloemenpaviljoen” van de centrale hallen. In dezen delicaat handel bestaat een heele hiërarchie. Met eersten oogopslag weten de geoefenden al de soorten te scheiden. Daar komen ook de jonge vrouwen, die de korven, meest met viooltjes, dragen, welke op de terrassen van de cafés geveent worden. Zij allen hebben een permissie van de politie noodig. In de hallen worden alleen snijbloemen verkocht, voor die in potten moet men op de bloemenmarkt op het Cité-eiland zijn. Seringen, irissen, narcissen, anemonen en aan den anderen kant de sterkere bloemen, mimosa, viooltjes, anjers en rozen, alles komt vandaar. In een andere afdeling voorzien de verkoopsters zich van asparagus,

klimop en hulst. Het eerste werk van die meisjes is den buit onderling te verdeelen. Laten we er eenigen volgen. Bij den ingang van de Metro zetten ze zich om de ruikertjes te fatsoeneeren. De nog vlugge vingers, hoe ook gezwollen en gekloofd van het water en den scherp oetendwind, kennen aan ieder een deel van de gezamenlijk ingekochte lelietjes van dalen toe. Die meisjes mogen niet op een bepaalde plek de bloemen aanbieden, maar voor ouden van dagen, want ook die zijn erbij, en moeders van groote gezinnen wordt een uitzondering gemaakt. En weet u, wat dezen handel benadeelt . . . ? De sigaret. Vroeger, toen de dames nog niet of niet als tegenwoordig rookten, bood degene, die haar gunsten wenschte te winnen of gewoonweg zijn hulde of erkentelijkheid betuigen, bloemen, thans al te dikwijls een doos sigaretten aan. Twee dagen in het jaar zijn puik voor den bloemenhandel op straat: 1 Januari en 1 Mei. Alvorens uit te zwermen moeten de verkoopsters het over den prijs eens worden. Er zijn er bij deze wezentjes, die goede zaken maken. Zij hebben de echte liefde voor het vak en zien neer op de beunhazen, die „font la chine”. Dat doen de vrouwen, die zich van de bloemen als voorwendsel bedienen om in de cafés

De markten van Parijs

DOOR H. VAN LOON

DE „buik van Parijs” is door Zola verheerlijkt. De metalen hallen, toenmaals wonderen van constructie, zijn onveranderd gebleven, al werd de capaciteit zoo veel mogelijk opgevoerd. Parijs barst aan alle kanten uit zijn ceintuur en na den oorlog pas is de slooping van de verouderde wallen begonnen. Dit maakt een betere

met kennelijke bedoeling de aandacht te trekken. Zij staan buiten het gilde. ☞ Aan den handel in groente en overeenkomstige eetwaar is van zelf minder risico verbonden. Deze vrouwen kennen de vaste klantjes en zijn op deze of die categorie gespecialiseerd. Het leven is hard voor dit bedrijf, ook buiten crisis, en wat een moeite kost het hun producten proper te houden. Wat een vuiligheid hebben ze dag aan dag op te redde- ren. Gaat u na markt- tijd maar eens in de buurt van de hallen kijken. ☞ Bij de Champs Elysées wordt een andere markt in de open lucht gehouden, in postzegels. Aan de boekenstalletjes langs de Seine is het gezellig snuffelen. Er is van alles, ook vele prenten, en volstrekt niet alles is oud of versleten of waarde- loos. En bij de Temple is een

grote hal, waar kleeren tegen een zoet prijsje van de hand gaan. Dat is daar een gemengd publiek met hoeden en petten. De japonnen, jassen, broeken en de rest liggen in keurige stapels over den grond uitgespreid. Ook deze handel zit nu in zorgen. Elken ochtend tot twaalf uur komen er de kijk- en koop- lustigen, maar de verkoo- pers zijn niet tevreden. Vrouwen zijn het meest, die u aan den mouw trekken en met ver- vaarlijke stemmen de waar aanprijzen en als u niet kunt af- dingen is het ge- raden thuis te blijven, want elke transactie wordt met over- vragen ingeleid. Bazaargewoon- ten heerschen er en het kan lang duren tot beide partijen het eens zijn. ☞ Die klee- ren zien er bijna zonder uitzonde- ring behoorlijk uit en dure stuk- ken, jurken en mantels kunt u daar op den kop tikken, bontjas- sen en robes en andere onderdeelen van het mannelijke en vrouwelijke toilet. Maar het bont is natuurlijk niet altijd prima, al is haast nooit uit te maken, dat het al gedragen werd. Veel moet afkomstig zijn uit faljete boedels of van die categorie dames, welke, een japon ontvangend, ze weg- hangen en de eerste de beste gelegenheid aangrijpen om ze weer te verkoopen. ☞ Het boeiendste van de Parijsche

markten is de zgn. vlooienmarkt bij de Porte de Clignancourt. Elken Zondag is het daar een pantoffelparade op groote schaal. Een reusachtige uitdragerij opent er zich onoverzien- baar. Een heele bankroet gegane wereld schijnt er uit te ver- koopen. Fantastisch, wat een rommel daar over den grond

in de open lucht en in gammele kramen ligt, hangt en staat opgetast. Letter- lijk van alles is er te krijgen, be- halve levensmid- delen, een bric- à-bracbazaar van nut en genoeg, meubels en siera- den, kleeden en kleeren, ijzer- waar en muziek- instrumenten, boeken en pla- ten, vult u zelf maar in. En het eene is al mon- sterachtiger dan het andere. ☞ Aanvankelijk is het moeilijk in dezen baaierd te onderscheiden. Langs die graue- ren rijen slente- ren de trage bee- nen en turen de spoedig vermoei-

de oogen, in de hoop, in deze ineenstorting van een wereld nog iets te snappen, dat aan een lang gekoesterden wensch beantwoordt. Want de keuze is zoo overstelpend dat het bijna onmogelijk is, er met de bedoeling iets bepaalds te koopen heen te gaan, al zijn de artikelen zoo veel mogelijk gesorteerd. En verder is er een afdeeling voor de „betere stan- den", waar prij- ziger voorwer- pen, niet van hogere waarde, hen wachten. ☞ Wie denkt daar iets bijzonders van volkskunst te vinden, komt bedrogen uit. Elk boersch karakter is aan deze mani- festatie vreemd. Wie wil weten, met welke zaken de kleurloze be- volkingslaag van een wereldstad zijn leven om- ringt, vindt hier rijkelijk docu- mentatiestof. In het publiek en het gilde der han- delaren is een sterke buiten- landsche inslag. Men ziet er veel

Foto v. Gelaeren

DE MARKTEN VAN PARIJS. DE BEFAAMDE BOEKENSTALLETJES OP DE SEINE-KADE. OP DEN ACHTERGROND DE NOTRE DAME

Foto de Meyere

DE MARKTEN VAN PARIJS. DE ZGN. VLOOIENMARKT BIJ DE PORTE DE CLIGNANCOURT

als het ware gelooiden gezichten, vrouwen met den slavischen hoofddoek en mannen, die men zich eer in kaftan voorstelt. En men hoort er veel Jiddisj. ☞ En over deze vlakke hangt een bij tijden beklemmende stilte. Het is een deel van de zône rond om Parijs, dien kalen gordel, oorspronkelijk als glacis voor de versterkingswerken bedoeld. Een Niemandsl- land van ontzettende troosteloosheid. Men is er aan den

zelfkant van de samenleving, die op een andere plek van deze zelfde zône haar vuilnis loost. Wat daaruit kan worden gered is hier bijeen. De omstandigheden van het oogenblik moeten er velen toe gebracht hebben, zich van het overtollige te ontdoen en men vraagt zich met zorg af, wat ze daaraan kunnen hebben verdiend. Aan den anderen kant zijn er velen, tuk op een koopje, zij het maar om voor weinig geld wat fleur in hun dagen te brengen. ☞ De kooplieden zitten er met gesloten, ontevreden gezichten bij. Er gaat weinig om, want zelden wordt zelfs naar den prijs van dit of dat gevraagd. En dan nog . . . men marchandeert er braaf en alles onder het beminlijke mom van speurend wantrouwen. De schuurtjes, die er langs den weg staan, zijn wrakkige plankenbouwsels temidden van een woekering van krampachtige struiken en als het geregend heeft is het een gemodder van belang. En onafgebroken gaat het laan in laan uit, van het eene naar het andere krot en je kunt er wel over de hoofden loopen. De stoffen, die er ordeloos dooreenliggen, die voor bespanning en dekking of lichaamstooi, zijn terdege aangevreten en zoo is het met alles. In dit opzicht onderscheidt deze markt zich van die in de Temple. Op de marché aux puces is alles verflenst. En aan den zoom van deze rommelzoo eindelijk verrijzen langs den grooten weg, die naar St. Denis en verder leidt, de schragen, behangen met propere stoffen. Politie is er nauwelijks in deze babylonische verwarring van talen en goederen. Voor welke opstandigheid ook schijnt dezen menschen de fut te ontbreken. ☞ Ten laatste is Parijs de bekende schilderijenmarkten in de open lucht rijk. Het begon na den oorlog in Montmartre en breidde zich over vele kwartieren uit. Ook deze markten dragen een ironischen naam. Op den boulevard Raspail is ze het best ingericht. Ze gaat er van de zgn. Horde uit, een artiestenvereniging, die op verschillende manieren aan den nood bij hen tracht tegemoet te komen. Soms richt ze in het welbekende Bullier een nachtelijk verkleedbal in. Aanvankelijk werd er nog al wat verkocht, en wie de markt tegenwoordig bezoeken wil, moet 50 centiem offeren. Verbluffende kunst zal hij er niet verwachten, maar wat er hangt geeft in zijn aandoenlijke middelmatigheid van ijver en goeden wil blijk. ☞ Al deze dingen maken de Parijsche straat tot een doorlopende tentoonstelling, altijd wisselend, immer boeiend.

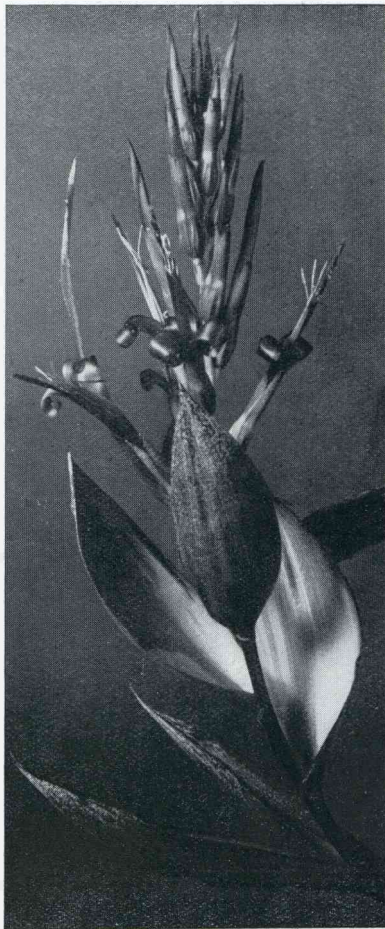
LAMA-TEMPEL TE JEHOL IN MANDSJOERIJSCH (BINNEN)-MONGOLIË

Billbergia Nutans

EEN GEMAKKELIJK IN DE KAMER TE KWEEKEN BROMELIACEAE
DOOR L. SPRUIT

DE familie der Bromeliaceae is verbazend uitgebreid: wel 500 soorten zijn ervan bekend en beschreven. Zij stamt uit dat land van botanischen overvloed: tropisch Amerika, en groeit daar, in de oerwouden van Brazilië, meestal epifytisch, d.i. niet in den gewonen grond, doch op half-vergane boomstammen en dgl. Met deze eigenaardigheid dienen we natuurlijk rekening te houden als we zoo'n Bromeliaceae in ons bezit krijgen en de plant het juiste

grondmengsel willen geven. ☞ Het beste is wel een mengsel van z.g. „peat” (fijngeplukte varenwortels), wat grove oude bladaarde, fijngeplukt sphagnum-mos, wat scherp zand en fijne stukjes houtskool. Dit benadert het beste den natuurlijke voedingsbodem, die onze Bromeliaceae in hun ver vaderland kennen. Poreusheid is een eerste eisch. Bij het vullen van de potten werken wij een goeden, snellen waterafvoer nog in de hand door zeer hoog te draineeren en potten te kiezen, die liefst meer plat en breed dan hoog zijn. ☞ Het spreekt vanzelf, dat er tusschen de temperatuur in tropisch Amerika en die in onze Hollandsche kamers nog wel een klein verschil is! De planten zijn dan ook ingesteld op van vocht verzadigde warmte en bijna alle Billbergiae hebben een warme kas noodig, om het hier goed te doen. De hierbij afgebeelde Billb. nutans (de knikkende) is echter heel wat gemakkelijker. ☞ Hoe sterk en geschikt voor kamercultuur deze plant wel is, wijst de Duitse benaming „Zentralheizungspflanze” uit! Een plant die zelfs de droge warmte van een centrale verwarming verdraagt, desnoods wel eens vergeten kan worden bij het watergeven, en onverwoestbaar is als de fatale Aspidistra . . . dat is onder de Bromeliaceae wel een bijzonderheid! ☞ De plant maakt talrijke zijscheuten, waarvan de sterkste bloeien gaat, soms zelfs twee of drie. De hoofdplant bloeit echter niet en wij doen het beste met alle zijspruiten, zoodra zij groot genoeg zijn en wortels dragen, van de groote plant af te scheuren en in het reeds genoemde grondmengsel op te potten. Zij maken dan later op hun beurt weer zijscheuten, waarvan de sterkste weer bloeit, enz. ☞ De

BILLBERGIA NUTANS

Billbergia nutans kan veel zon en licht verdragen. 's Winters houden wij haar liefst iets droger, maar gaan in het voorjaar goed water geven, want meestal zal reeds in Juni de wonderlijke bloemtros voor den dag komen. Wie de natuurlijke groeiwijze wil benaderen, hange de plant in een mandje van kurk. De fantastische bloemtros hangt dan naar beneden in al zijn glorie van roze, geel, groen en blauw. ☞ Het blad is hard en aan de randen scherp getand; men kan zich er leelijk aan prikken. Door de mooie, frisch-groene kleur, waar een grijzig waas over ligt, is de Billb. nutans ook in niet-bloeienden staat een heel mooie kamerplant, tenminste wanneer wij er voor zorgen dat de bladeren vrij staan en nergens tegen stooten, want anders bederven leelijke bruine punten al

het mooi. ☞ Gedurende den zomer krijgt onze Billbergia dus, daar door den poreuzen grond en de lage, goed-gedraineerde potten het water snel weg loopt, flnk water; bij het gieten zal zich al gauw water verzamelen in de holle bladkokers. Dit kan absoluut geen kwaad en wij behoeven slechts van tijd tot tijd de plant even om te keeren om dat water weg te laten loopen. ☞ Als kamerplant is deze Bromeliaceae werkelijk sterk aan te bevelen, en wanneer dan de bloeitijd is aangebroken en eerst de wonderlijke spitse bloemknop zichtbaar wordt, die zich al verder uit den bladkoker werkt en tenslotte ombuigt en haar kleurenweelde toont, vergeven wij het onze Billbergia gaarne, dat zij er den overigen tijd van het jaar zoo simpeltjes groen en bloemloos bijstaat!